

Natuur aan de basis

Essay over een nieuw natuurverhaal

Dit essay is in opdracht van InnovatieNetwerk opgesteld door:
Dr. Hannie te Grotenhuis, Pracht Projecten

Projectleiders InnovatieNetwerk:
Ir. N.J. Beun
Ir. M.H.A. van den Ham-Aertsen

Dit rapport is opgesteld in het kader van het thema 'Ruimte Creëren', concept 'Naar een nieuw natuurverhaal'

Postbus 19197
3501 DD Utrecht
tel.: 070 378 56 53

www.innovatienetwerk.org

Het ministerie van LNV nam het initiatief tot en financiert InnovatieNetwerk.

ISBN: 978 – 90 – 5059 – 408 – 0

Overname van tekstdelen is toegestaan, mits met bronvermelding.

Rapportnr. 09.2.222, Utrecht, december 2009.

Voorwoord

Natuur. Wie is er niet dol op? We kunnen niet zonder natuur: vanuit het oogpunt van biodiversiteit en ecologie is natuur vanuit zichzelf al onmisbaar. Het Nederlandse natuurbeleid vindt zijn oorsprong in de ecologische benadering dat planten en dieren voldoende leefgebied moeten hebben om te kunnen overleven.

Maar niet alleen voor de flora en fauna, juist ook voor mensen is de natuur van onschatbare waarde. We hebben natuur nodig om ons te voorzien van zuurstof, van zuivere lucht en schoon water. We zijn voor veel van onze grond- en voedingsstoffen afhankelijk van natuur. Denk maar aan noten, vruchten, wild, medicijnen en hout. Tegelijkertijd bevat de natuur onze voorraad aan genetische diversiteit.

We sporten, spelen, ontdekken, leren en kamperen in de natuur. Natuur laat ons alleen zijn en natuur brengt ons samen. Natuur helpt ons om gezond, slank, fit, ontspannen en geïnspireerd te blijven. We komen er graag. Het liefst wonen we in of nabij de natuur, en als we een bedrijf willen beginnen, doen we dat bij voorkeur in een groene omgeving.

Natuur is een kwetsbaar goed. Niet alleen kwetsbaar op grond van biotische en abiotische factoren, maar ook omdat zij op dit moment voor haar voortbestaan grotendeels afhankelijk is van overheidssubsidies, en daarmee van politieke prioriteiten. En die worden weer bepaald door de betrokkenheid van burgers bij de natuur.

Een groeiende groep mensen heeft steeds minder voeling met natuur. De kennis over de natuur, het begrip voor natuurbeleid, het respect voor natuurbeheer en de trots op de regionale natuur zijn aan erosie onderhevig. Veel mensen vinden dat de natuur in Nederland te veel

vanuit de ecologie wordt benaderd. Anderen vinden de benadering te technisch. Weer anderen vinden de natuur te veel op zichzelf staan en te weinig afgestemd op andere wensen uit de maatschappij. Deze gevoelens brengen het risico met zich mee dat de natuurbeleving van mensen en het natuurbeleid in Nederland uit elkaar groeien. Daarmee kan het draagvlak voor natuur afkalven. Zonder draagvlak is het natuurbeleid kwetsbaar, en daarmee ook de natuur.

De Ecologische Hoofdstructuur heeft zich bewezen als een krachtig concept. Maar de vraag begint op te doemen of er behoefte is (of gaat ontstaan) aan een (ver)nieuw(d) natuurverhaal met een brede maatschappelijke verankering. In dit essay schetst Hannie te Grotenhuis vier redenen voor een nieuwe benadering: klimaatverandering, een groeiende behoefte aan recreatie en ontspanning, bevolkingskrimp en de groeiende kloof tussen overheid en burgers. De ontwikkelingen dwingen ons de natuur op een andere manier te gaan benaderen. Niet meer vanuit het 'of-of-denken' (natuur voor de natuur of natuur voor mensen), maar juist vanuit het 'en-en-denken' (op de Nederlandse schaal kunnen natuur en mensen niet zonder elkaar).

Flexibiliteit, spontane en autonome dynamiek, beleving, toegankelijkheid en variatie zullen centraal moeten staan in de nieuwe benadering die Hannie voorstaat. Zij roept ons op natuur te gaan beschouwen als een integraal en schitterend facet van onze leefomgeving, waarbij de beleving meer centraal moet staan en de natuur meer ruimte krijgt om haar eigen gang te gaan.

Ik zie het essay als een inspirerende start voor een discussie over een nieuw natuurverhaal. Door natuur vanuit een nieuw perspectief te benaderen, kan Nederland vól natuur worden – voor iedereen en door iedereen. Ik voel me door Hannie uitgedaagd en uitgenodigd om te gaan werken aan grensverleggende vernieuwingen op dit vlak. Uw hulp is daarbij van harte welkom.

Dr. G. Vos,
Directeur InnovatieNetwerk

Inhoudsopgave

Voorwoord

Verantwoording en dank **1**

Samenvatting **5**

1. Het nieuwe natuurverhaal is van iedereen **9**

2. Vier redenen voor een nieuwe benadering **13**

- 2.1 Klimaatverandering 14
- 2.2 Groeiende behoefte aan recreatie en ontspanning 14
- 2.3 Bevolkingskrimp 15
- 2.4 Kloof tussen overheid en burgers 15
- 2.5 Conclusie 16

3. Anders denken, anders doen **19**

- 3.1 Het land van onze toekomst 20
- 3.2 Onmisbare ingrediënten voor een goed verhaal 21
- 3.3 Maatschappelijke beweging 24

Summary **29**

Verantwoording en dank

InnovatieNetwerk is, op verzoek van het ministerie van LNV, begonnen met een verkenning naar het antwoord op de vraag: 'Hebben we straks na 2018, als de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) er ligt, behoefte aan een nieuw natuurverhaal, en zo ja, hoe zou dat dan kunnen luiden?' Voorliggend essay heb ik op verzoek van InnovatieNetwerk geschreven en is bedoeld als start van die verkenning.

Als lid van de Innovatiekring Ruimte Creëren ben ik al enkele jaren bij het werk van InnovatieNetwerk betrokken. Als oud-directeur van de provincie Overijssel ken ik het beleidsproces van de EHS en de relatie met andere beleidsopgaven. Als socioloog ben ik geïnteresseerd in de maatschappelijke inbedding van de EHS. En als natuurminnend mens gaat mij de EHS zeer aan het hart, en hoop ik dat de daaruit sprekende aandacht en zorg voor natuur en landschap nooit van de politieke agenda zullen verdwijnen.

Met deze achtergrond ben ik op pad gegaan en heb ik mijn licht opgestoken bij bevolgen spraak- en smaakmakers in de wereld van natuur- en landschapsontwikkeling. Zij hebben mij van het materiaal voorzien waarmee ik dit essay heb kunnen maken.

Op deze plaats wil ik dan ook Gerard Beukema, Klaas van Egmond, Jan Jaap de Graeff, Wouter Helmer, Piet Jansen, Chris Kalden, Bram van de Klundert, Paul Opdam, Paul Schnabel, Matthijs Schouten, Frans Suurmond en Anita Wouters bedanken voor de open en begeesterde gesprekken die ik met hen heb mogen voeren. Zij hebben mij geweldig gevoed met hun deskundige en diep doorleefde inzichten en opvattingen.

Net zo ging het in een speciaal voor dit essay georganiseerde bijeenkomst van de Innovatiekring Ruimte Creëren. Ik wil de voorzitter Frans Andriessen en de aanwezige leden Hennie Kromhout, Kees

Slingerland, Hans Hetsen, Jos Roemaat, Nico Beun, Hans Hillebrand en Charles van Schaik heel hartelijk bedanken voor de betrokken en op grote ervaring steunende gedachtewisseling tijdens deze speciale discussiebijeenkomst.

Ten slotte hebben de 25 deelnemers aan het afscheidssymposium ter ere van Hans Hillebrand (InnovatieNetwerk) op 18 december 2008 mij voorzien van een groot aantal gedachten en ideeën. Ook hen wil ik hiervoor hartelijk bedanken.

Ik hoop dat voorliggend essay een waardevol startschot zal zijn voor nieuwe zoekrichtingen en concepten van InnovatieNetwerk en zijn partners.

Dr. Hannie te Grotenhuis
Zwolle, maart 2009

Dit essay is op verzoek van InnovatieNetwerk geschreven door Hannie te Grotenhuis, lid van de InnovatieKring Ruimte Creëren. Het legt een basis voor het concept 'naar een nieuw natuurverhaal', waarmee InnovatieNetwerk beleidsmakers en –uitvoerders wil inspireren bij de totstandkoming en uitvoering van een nieuw natuurbeleid. De behoefte aan rust, ruimte en groen is een levensbehoefte die de komende jaren, wanneer de wereld om ons heen complexer, hectischer en drukker wordt, zeker nog zal groeien. Een behoefte ook die verschillend zal worden ingevuld afhankelijk van jeugdervaringen met natuur en landschap en afhankelijk van culturele afkomst. De auteur pleit daarom voor een beleid dat zorgt voor toegankelijke, gevarieerde en beleefbare natuur op alle plaatsen waar mensen wonen, leven, en recreëren. Ook pleit zij voor een nieuwe benadering van natuur waarin natuur geen statische, door ecologen en beleidsmakers gedomineerde waarde, maar een flexibele, dynamische waarde en bron van beleving, ontspanning en recreatie is.

Zo'n ruime, integrale benadering van natuur waarbij natuurbeleving vertrekpunt is, zal alleen maar tot stand komen en succes hebben als het nieuwe natuurverhaal maatschappelijk breed verankerd is. Een natuurverhaal, bij wijze van spreken, dat 'van iedereen' is. Het moet daarom een verhaal zijn dat burgers, ondernemers, onderzoekers en beleidsmakers samen maken. Een verhaal dat vele mensen uit uiteenlopende werelden van meet af aan samenbrengt, inspireert, en opjut.

De auteur omschrijft een aantal veranderingen en nieuwe ontwikkelingen die aanleiding geven tot een nieuwe benadering van natuur, te weten: klimaatverandering, een groeiende behoefte aan recreatie en ontspanning, bevolkingskrimp en de toenemende kloof tussen overheid en samenleving. Het huidige EHS-beleid is vooral 'ecologisch' en daardoor ééndimensionaal beleid dat bovendien met enorm gedetailleerde wetgeving is geïnstrumenteerd. Het huidige natuurbeleid heeft,

zo stelt de auteur, een ‘communicatieprobleem’. Natuur is ook letterlijk te veel op afstand komen te staan van het dagelijks beleven van mensen. De uitdaging ligt er in om natuur en mensen op zo’n manier bij elkaar te brengen dat natuur zich intens laat beleven én mensen zich intens verantwoordelijk gaan voelen voor natuur. De auteur roept dan ook beleidsmakers, natuurbeschermers en wetenschappelijke experts op om hun werelden open te stellen voor de beelden, wensen, behoeften, kwaliteitsopvattingen, mogelijkheden, producten en organiserend vermogen van ‘gewone’ mensen. Ook roept ze op te stoppen met het formuleren van technocratische concepten en administratieve werkelijkheden. Ze moeten de toekomstige natuurgebruiker een plek in het natuurverhaal geven en zijn werkelijkheid als uitgangspunt nemen. Initiatiefnemers moeten ruimte krijgen voor verwezenlijking van het natuurverhaal. Dat is een lastige opgave, want mensen willen moeilijk verenigbare dingen. Beleidsmakers moeten mensen daarom een toekomstperspectief bieden. In het toekomstbeeld zoals de auteur zich dit voorstelt, is Nederland in 2030 één groene metropool. Een sterk verstedelijkte samenleving met veel activiteit en grote bedrijvigheid, en tegelijkertijd met een overheersend gevoel van ruimte, rust en groen. In dat land van de toekomst is rendabele landbouw mooi ingepast en zijn verrassende en voorbeeldige oplossingen gevonden voor natuur, water, wonen, werken, recreëren en mobiliteit.

‘Beleving van natuur’ en ‘een vitaal en duurzaam ecosysteem’ zijn de twee onmisbare ingrediënten voor een nieuw natuurverhaal, waarbij natuurbeleving centraal staat. Het ‘oude’ onderscheid tussen natuur en landschap zal plaats maken voor een visie op de onderlinge samenhang en hoe natuur en landschap als één geheel aan de toekomstige behoefte van natuurbeleving tegemoet kan komen. Door de EHS en het omringende landschap als een onlosmakelijk geheel te beschouwen, zijn er opeens tal van mogelijkheden om natuurlijke overgangen en meer en grotere eenheden natuur te scheppen. We zien gebieden waar werken, mooi en ruim wonen, en recreëren aan de orde van de dag zijn, en waar tegelijkertijd natuurbeleving volop mogelijk is. De natuur buiten de EHS wordt daarmee vele malen belangrijker dan tot nu toe het geval is geweest. Landbouw hoort daar bij.

Het waarborgen van een vitaal en duurzaam ecosysteem in een land dat zeer dichtbevolkt en verstedelijkt is, blijft van eminent belang waarbij begeleiding en bijsturing van de ontwikkeling van het ecosysteem als noodzakelijk wordt beschouwd.

Het Europese Natura 2000 beleid staat volgens de auteur nog geheel in het oude denken. Het is zaak om op verandering gericht te blijven. Dit vraagt een omslag in denken en handelen van zowel beleidsmakers als wetenschappers en heeft behoorlijke gevolgen voor overheidssturing en onderzoeksprogrammering. Wetenschappers zullen bovendien veel meer rekening moeten gaan houden met de maatschappelijke bruikbaarheid van hun inzichten en hun kennis moeten gaan delen met niet-deskundigen. De gedachte dat de natuur ons diensten levert als recreatie, zuurstof, drinkwater of voor de opvang van water zorgt, kan wellicht helpen. Door deze ecosystemediensten voor het voetlicht te brengen is natuur geen geldverslinder, maar wordt zichtbaar gemaakt welke functies van levensbelang de natuur voor ons vervult en kan bovendien de economische waarde van deze functies worden berekend.

Het maken van een nieuw natuurverhaal is geen eenmalige activiteit. Er moet dan ook minstens drie tot vijf jaar voor worden uitgetrokken. Het moet een proces zijn dat begint met 'de stip aan de horizon', waar vervolgens innovatieve concepten en experimenten, uitvoering, evaluatie, debat, en nieuwe vergezichten elkaar afwisselen.

Het rijk speelt in het nieuwe natuurbeleid twee verschillende rollen. Aan de ene kant de rol van kadersteller en regelgever. Aan de andere kant de rol van facilitator. Het is een zoektocht naar een nieuwe rolinvulling van de rijksoverheid als tegenhanger van grotere maatschappelijke betrokkenheid. Want als het rijk regelgeving uiteindelijk niet weet te beperken, dan komt de rol van facilitator onmiddellijk in het geding. In deze rol gaat het ten eerste om ruimte voor betrokkenheid en interventies uit de samenleving. Daarnaast gaat het om meer geld dan de politiek tot op heden voor natuur over had en een andere inzet van dat geld.

De verwerving van EHS-grond is, onder meer als gevolg van gestegen grondprijzen, veel duurder dan voorzien. Regelingen die landschapsbeheer en –ontwikkeling betaalbaar moesten houden, zoals agrarisch natuurbeheer, landschapsbeheer of rood-voor-groen hebben in de uitvoeringspraktijk zoveel haken en ogen of zijn op onjuiste veronderstellingen gebaseerd, dat ze in de afgelopen jaren helaas onvoldoende van de grond kwamen en onvoldoende baten genereerden.

We staan de komende jaren voor forse investeringen in de EHS en voor een forse inhaalslag waar het de kwaliteit van natuur buiten de EHS betreft. De geldkwestie moet worden opgelost in het directe voordeel van natuur. Nu is natuur in feite afhankelijk van goodwill en mee-koppeling. De auteur vraagt zich af of het mogelijk is de sterke positie van commerciële partijen te doorbreken, zodat geld verdiend met bijvoorbeeld woningbouw of infrastructuur niet alleen ten goede komt aan commerciële partijen, maar deels ook terugvloeit naar de samenleving via investeringen in natuur en landschap. Is het bijvoorbeeld denkbaar dat er natuurcorporaties komen, naar analogie van woning- en boerencoöperaties? Of, in navolging van de recreatieschappen, omgevingschappen? Kan 'natuurondernemerschap' een nieuw bron van financiering zijn? En kunnen we natuurbeheer goedkoper organiseren?

Het nieuwe natuurverhaal wordt dus ook een actieve zoektocht naar nieuwe en aanvullende financieringsbronnen.

I. Het nieuwe natuurverhaal is van iedereen

Natuur. Ik word er gelukkig van.

Een wandeling in de natuur helpt me om me te verzoenen met het drukke leven dat ik leid. Ik word blij van een rijtje kwetterende mussen dat als een kluitje roddelende wijfjes een hoogspanningskabel bezet houdt. Ik lach om mezelf wanneer ik schrik van een veldmuisje dat vlak voor m'n voeten nog even snel oversteekt. Als ik een rode beuk in z'n volle glorie zie staan, dan ervaar ik de kracht en de schoonheid van het leven. Terwijl ik op een verlaten plek de stilte ervaar, kom ik tot rust. Ik voel me vervuld en geïnspireerd. En ik heb weer zin om het drukke leven aan te gaan.

Liefde voor natuur deel ik met het overgrote deel van alle Nederlanders. Ten minste 70% wandelt en fietst, en geniet van natuur in het landelijk gebied, aldus het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Het gaat hen daarbij net als mijzelf om rust, ruimte en groen. Maar liefst 90% van de Nederlanders vindt de ontwikkeling van nieuwe natuur belangrijk, zo constateert het SCP. Verreweg de meeste mensen zien liever geen ontwikkeling van woonwijken of bedrijventerreinen op agrarische grond. Als functieverandering van landbouwgebied toch nodig is, laat het gebied dan alsjeblieft een 'groen' aanzien houden, zo is de algemene opinie.

Die behoefte aan rust, ruimte en groen is een heel basale behoefte. Een levensbehoefte die de komende jaren, wanneer de wereld om ons heen complexer, hectischer en drukker wordt, zeker nog zal groeien. Een behoefte ook die verschillend zal worden ingevuld, afhankelijk van jeugdervaringen met natuur en landschap, en afhankelijk van culturele afkomst.

Daarom denk ik, als ik aan toekomstig natuurbeleid denk, aan beleid dat zorgt voor toegankelijke, gevarieerde en beleefbare natuur op alle

plaatsen waar mensen wonen, leven, en recreëren. Toegankelijke, gevarieerde en beleefbare natuur in natuurgebieden, op het platteland, en in en om de stad.

Natuurbeleving is in mijn toekomstbeeld integraal onderdeel van alle beleidsafwegingen en verweven in het dagelijks werk van beleidsmakers, projectontwikkelaars, recreatieondernemers, boeren, natuurorganisaties en maatschappelijke organisaties.

De basale, diep-menselijke behoefte aan ontspanning en recreatie in een omgeving van 'rust, ruimte en groen' wordt dan net zo gekoesterd in het denken en handelen van de overheid als de behoefte aan bijvoorbeeld welvaart en mobiliteit. Daardoor zal natuurbeleving in de toekomst – net als inkomen of bereikbaarheid – altijd een volwaardige plaats hebben in beleidsbeslissingen en uitvoeringspraktijken.

In dit essay pleit ik voor een nieuwe benadering van natuur. In die benadering is natuur geen statische, door ecologen en beleidsmakers gedomineerde waarde, maar een flexibele, dynamische waarde en bron van beleving, ontspanning en recreatie. Het is een benadering waarin natuur breed wordt opgevat. Natuur heeft betrekking op zowel de EHS-gebieden en andere gebieden met hoge ecologische waarden, als op natuur in het agrarisch landschap, tijdelijke natuur, 'schaamgroen' en natuur in en om de stad.

Zo'n ruime, integrale benadering van natuur waarbij natuurbeleving vertrekpunt is, zal alleen maar tot stand komen en succes hebben als het nieuwe natuurverhaal maatschappelijk breed verankerd is. Een natuurverhaal, bij wijze van spreken, dat 'van iedereen' is. Het moet daarom een verhaal zijn dat burgers, ondernemers, onderzoekers en beleidsmakers samen maken. Een verhaal dat vele mensen uit uiteenlopende werelden van meet af aan samenbrengt, inspireert en opjut.

2.

Vier redenen voor een nieuwe benadering

In 1990 werd in het Natuurbeleidsplan een revolutionair beleidsconcept neergezet: de Ecologische Hoofdstructuur. De achterliggende en terechte gedachte was dat natuur (biodiversiteit, een evenwichtig ecosysteem) gebaat is bij grote, aaneengesloten gebieden. De bedoeling was om voor 2018 ruim 700.000 hectare aaneengesloten natuurgebieden te verwerven en in te richten. Bij de inrichting van de gebieden zouden bescherming van bedreigde planten- en diersoorten en ontwikkeling van verschillende natuurdoeltypen heel belangrijk worden.

Het EHS-beleid is enorm succesvol

Door dit beleid staat natuur al jarenlang prominent op de politieke en bestuurlijke agenda's van Rijk en provincies. Tal van organisaties in de natuur-, landschap-, en waterwereld hebben zich achter het EHS-beleidsdoel geschaard en er met vereende kracht aan bijgedragen. De verwachting is dat in 2018 zo'n 80 tot 90 procent van de EHS zal zijn verworven en aangelegd, als Rijk en provincies hun huidige uitvoeringsniveau tenminste handhaven. Dat is een geweldige prestatie!

Dankzij dit succes kunnen we nu nadenken over een volgende fase in het natuurbeleid. En dat moet ook wel, gegeven de veranderingen en nieuwe ontwikkelingen die zich op dit moment voordoen. Ik beschrijf hieronder vier ontwikkelingen die alle reden zijn voor een nieuwe, volgende benadering van natuur: klimaatverandering, een groeiende behoefte aan recreatie en ontspanning, bevolkingskrimp, en de toenemende kloof tussen overheid en samenleving.

Met deze vier beoog ik zeker geen uitputtende opsomming te geven. Zo blijven mondiale ontwikkelingen van bevolkingsgroei en toenemende welvaart en voedselconsumptie, de 'verkleuring' van onze samenleving en de vergrijzing buiten beschouwing.

2.1 Klimaatverandering

Klimaatverandering stelt onvoorziene en grotendeels ook nog onbekende eisen. We worden geconfronteerd met vraagstukken rond wateroverlast, waterkwaliteit en droogte waar we ons nog maar nauwelijks een voorstelling van kunnen maken. Klimaatverandering zal dieren en planten tot aanpassingen dwingen. Nieuwe soorten natuur zullen spontaan ontstaan en leefgebieden van soorten zullen zich verplaatsen en opschuiven.

Om deze aanpassingen mogelijk te maken, is flexibiliteit van beleid (en van gebieden) noodzakelijk. Het EHS-beleid geeft deze flexibiliteit niet. Het hanteert strakke doelen die tot forse interventies leiden in het ecosysteem, het maakt een scherpe scheiding tussen EHS-natuur en andere gebieden, en ook binnen de EHS zijn de grenzen tussen het ene natuurtype en het andere 'hard'. Het EHS-beleid is gestoeld op een maakbaarheidsgedachte die werkt wanneer de omstandigheden redelijk voorspelbaar zijn.

Vanwege klimaatverandering zal deze benadering plaats moeten maken voor een benadering gericht op het functioneren van het totale systeem, op de interne processen van het ecosysteem. Bijvoorbeeld: Wat is de onderlinge relatie tussen soorten, wat doet het ene dier voor het andere? Wat is het effect van overstroming in een gebied voor de flora en fauna? Wat zijn de mechanismen in het systeem die spontane en duurzame aanpassingen mogelijk maken wanneer externe omstandigheden zich wijzigen. Dit aanpassingsvermogen van de natuur heeft ruimte nodig in de zin van 'laat de natuur z'n gang gaan', en ook letterlijk heeft het veel ruimte nodig.

2.2 Groeiende behoefte aan recreatie en ontspanning

Veel en steeds meer mensen willen in de natuur van hun vrije tijd genieten. Tot rust komen, ontspannen, afstand nemen van de hectiek en de beslommingen van alledag, de eenvoud van het leven ervaren, zich gezond voelen. Mensen willen natuur bovendien kunnen beléven, dat wil zeggen: erin doordringen en ervaren wat er leeft en beweegt. Kamperen bij de boer, overnachten in een huisje van Staatsbosbeheer, een 'laarzenpad', de vogeluitkijkhut, koeien in de wei, jam proeven in een onbemand kraampje langs de kant van de weg, 'streekeigen' kaas en meel kopen: dat hoort daar allemaal bij.

Deze groeiende maatschappelijke behoefte aan recreatie en ontspanning in de natuur stelt hoge eisen aan de nabijheid, de toegankelijkheid en de gebruiksmogelijkheden van natuur. Maar ook aan diversiteit van natuur, want smaken en behoeften verschillen. Aan voorzieningen, bewegwijzering en contacten die het beléven en ontspannen mogelijk maken.

De groeiende behoefte aan recreatie vraagt bovendien méér natuur.

2.3

Bevolkingskrimp

Het denken in de ruimtelijke ordening wordt op dit moment vooral bepaald door schaarste aan ruimte. Voor de Randstad blijft dat een reëel uitgangspunt. Maar in bijvoorbeeld Limburg en Groningen is niet de schaarste aan ruimte het voornaamste vraagstuk voor de toekomst, maar is de opgave vooral hoe de afname van de bevolking, en daarmee de afvlakking van sociale en economische dynamiek, kan worden opgevangen door nieuwe impulsen. Bevolkingskrimp biedt daarmee aanknopingspunten om op een geheel andere wijze naar de ruimtelijke inrichting en natuurontwikkeling te kijken.

2.4

Kloof tussen overheid en burgers

Dit is een reëel vraagstuk geworden dat ook in het natuurbeleid om een reactie roept.

Het natuurbeleid staat inhoudelijk op te grote afstand van wat mensen belangrijk vinden of graag willen. Het maakt zich vooral druk om natuurgebieden waar mensen maar af en toe komen, en om kwaliteiten in dat gebied die mensen niet zomaar kunnen herkennen en waarnemen. Het lijkt zich niet erg druk te maken om wat mensen van belang vinden. Bijvoorbeeld natuur dichtbij huis, die bovendien toegankelijk is. Of de mogelijkheid om in een geweldig natuurgebied te kunnen overnachten. Of zichtbare bekommernissen van de lokale overheid om stiltegebieden tot stille plekken voor mensen te maken. Het huidige EHS-beleid is vooral 'ecologisch' en daardoor eendimensionaal beleid dat bovendien met enorm gedetailleerde wetgeving is geïnstrumenteerd. Het huidige natuurbeleid is zelfs voor door de wol geverfde deskundigen complex, laat staan dat 'gewone' mensen het nog kunnen volgen en waarderen. Dominante beleidsgedachten zoals zonerings, natuurdoeltypen, scheiding, soortenbeleid en afscherming spreken niet tot de verbeelding van mensen.

Het huidige natuurbeleid heeft, zo kunnen we concluderen, een 'communicatieprobleem'. Maar dat is maar één aspect. Het probleem van de zogenaamde 'kloof' gaat veel dieper dan dat. Natuur is ook letterlijk te veel op afstand komen te staan van het dagelijks beleven van mensen. De uitdaging ligt erin om natuur en mensen op zo'n manier bij elkaar te brengen dat natuur zich intens laat beleven én mensen zich intens verantwoordelijk gaan voelen voor natuur.

2.5

Conclusie

Deze vier ontwikkelingen tonen de noodzaak en wenselijkheid aan van een nieuwe benadering in het natuurbeleid. Een benadering waarin begrippen als 'flexibiliteit', 'spontane en autonome dynamiek', 'beleving', 'toegankelijkheid' en 'variatie' cruciaal zullen zijn. In de nieuwe benadering:

- Mag en kan natuur meer haar eigen gang gaan;
- Is natuurbeleving het vertrekpunt;
- Is natuur een integraal en schitterend facet van onze gehele leefomgeving.

Wat betekent dit alles voor een verhaal over de toekomst van natuur en natuurontwikkeling?

3.

Anders denken, anders doen

De tijd is voorbij dat alleen overheid en deskundigen kunnen bepalen wat natuur is, waar die moet komen en hoe die kan worden beschermd, ontwikkeld en beleefd.

Beleidsmakers, natuurbeschermers en wetenschappelijke experts! Kom naar buiten en stel jullie werelden ruimhartig open voor de beelden, wensen, behoeften, kwaliteitsopvattingen, mogelijkheden, producten en het organiserend vermogen van 'gewone' mensen. Mensen die de stad regelmatig verruilen voor een paar uur in de natuur of voor kamperen bij de boer. Mensen van het platteland, die daar leven, wonen en werken. Moderne monniken, filosofen, sociologen en verhalenvertellers. Ondernemers, visionaire geesten en kunstenaars. In 2008 hebben 34 organisaties het Landschapsmanifest ondertekend. De mensen achter die 34 organisaties zijn al een prachtig begin van een 'koor van stemmen' waarmee het verhaal kan worden gemaakt.

Beleidsmakers, natuurbeschermers en wetenschappelijke experts! Stop met het formuleren van technocratische concepten en administratieve werkelijkheden. Laat het dogma van de afzondering los. Geef de toekomstige natuurgebruiker een plek in het natuurverhaal en neem zijn werkelijkheid als uitgangspunt. Maak samen met mensen verhalen vol hoop, ambitie en mogelijkheden. En geef ruimte aan de verwezenlijking daarvan door betrokken boeren, burgers en buitenlui, maatschappelijke groeperingen, gideonbendes en ondernemers die er brood in zien.

Moeilijk?

Moeilijker dan het nu al is, kan het niet worden. Wél spannender.

---

¹ Deze term komt van prof. mr. F. de Zeeuw cs. Zij gebruiken de term in het essay 'Doorbreek de impasse tussen milieu en gebiedsontwikkeling'. Een essay dat in z'n lijn van betoog wonderwel past bij mijn essay

Want het dwingt beleidsmakers uit hun vertrouwde wereld te komen en zich met burgers en maatschappelijke organisaties te verstaan. Het vraagt dienstbaarheid van de politiek en meer vertrouwen in het zelf-organiserend vermogen in de samenleving. Het neemt afscheid van smart-doelstellingen en de nadruk op control. De op hol geslagen wetgevings-machine¹ zal moeten worden gestopt.

Daarvoor in de plaats komen visie, sturing op kwaliteit en samenwerking.

Het is ook spannend omdat natuurgebruikers en andere 'gewone' mensen tegenstrijdige wezens zijn. Ze willen rust, ruimte en groen. Echt. Zelfs mensen die nooit een wandeling of fietstocht in de natuur maken, kunnen donateur zijn van Natuurmonumenten en vinden natuur belangrijk. Dat is een diep ingeëtste mening of misschien kunnen we wel zeggen 'levenswijsheid'. Maar ze willen ook de vrijheid om te gaan en te doen hoe het henzelf het beste uitkomt. Ze willen werk en stedelijke voorzieningen in de buurt, een auto of frequent openbaar vervoer voor de deur, en een huis met een tuin.

Mensen willen dus moeilijk verenigbare dingen. En daar moeten beleidsmakers wijs mee omgaan.

3.1

Het land van onze toekomst

Wat is in dit geval wijsheid?

Wijsheid begint ermee dat je mensen een toekomstperspectief biedt, een 'stip aan de horizon'. In welk land willen we straks leven? Welke kwaliteit van leven stellen we ons in de toekomst – over 10, 20, 30 jaar – voor?

Ik zie een samenleving voor me waarin alle mensen zowel de materiële (wonen, werken, reizen) als de spirituele kant (recreëren, ontmoeten, ontplooiën) van hun leven tot ontwikkeling kunnen brengen. Natuur is in die samenleving een van de belangrijkste hulpbronnen. In dat land van de toekomst wordt de behoefte aan natuurbeleving net zo gekoesterd als de behoefte aan welvaart, mobiliteit of culturele voorzieningen. In 2030 is ons land één groene metropool. Een sterk verstedelijkte samenleving met veel activiteit en grote bedrijvigheid, en tegelijkertijd met een overheersend gevoel van ruimte, rust en groen. In dat land van de toekomst is rendabele landbouw mooi ingepast en zijn verrassende en voorbeeldige oplossingen gevonden voor natuur, water, wonen, werken, recreëren en mobiliteit. Van heinde en verre komen mensen om zich door deze voorbeelden te laten inspireren. Buitenlandse toeristen komen graag in deze groene metropool hun 'hart ophalen'.

3.2 Onmisbare ingrediënten voor een goed verhaal

Het is zeker niet zo dat het niet uitmaakt wat voor natuurverhaal er komt, zolang het maar breed maatschappelijk verankerd is. Het natuurverhaal moet wel degelijk aan bepaalde inhoudelijke voorwaarden voldoen. We kunnen in die zin spreken van onmisbare ingrediënten voor een goed verhaal. Ik noem er hieronder twee: beleving van natuur en een vitaal en duurzaam ecosysteem.

3.2.1 Beleving van natuur

Natuurbeleving staat in het nieuwe natuurverhaal centraal. Natuur als bron voor ontspanning, recreatie, spel, bezinning en inspiratie. Natuur moet daarom voldoende nabij, toegankelijk en gevarieerd zijn.

Natuur is overal

In het nieuwe natuurverhaal is natuur overal. Het ‘oude’ onderscheid tussen natuur en landschap zal plaatsmaken voor een visie op de onderlinge samenhang en hoe natuur en landschap als één geheel aan de toekomstige behoefte aan verschillende vormen van natuurbeleving kan tegemoetkomen. Door de EHS en het omringende landschap als een onlosmakelijk geheel te beschouwen, zijn er opeens tal van mogelijkheden om natuurlijke overgangen en meer en grotere eenheden natuur te scheppen, zonder dat er dan meteen de spreekwoordelijke hekken omheen hoeven te komen.

In het nieuwe natuurverhaal blijven de EHS-gebieden en de robuuste verbindingen een bijzondere functie hebben, omdat in die gebieden ‘natuur’ de onbetwiste dominante factor is en ecologische natuurwaarden er maximaal worden ingevuld. In deze gebieden kan nog iets van een ‘wildernisgevoel’ worden ervaren. Deze gebieden en hun verbindingzones vragen de komende jaren veel aandacht waar het de inrichting en kwaliteit van de natuur betreft. En ook waar het de combinatie met sociale en economische functies betreft waar tot op heden niet aan werd gedacht, en die de natuurbeleving van de EHS een gewenste impuls kunnen geven.

Mensen willen het liefst ontspannen in een gebied dat tekenen van menselijk leven vertoont. Al te stil, dat is alleen voor liefhebbers. De meeste mensen zoeken natuurbeleving op plekken waar ook gewoond en geleefd wordt. Daarom zal juist dáár veel geboden moeten worden. Dus in het nieuwe natuurverhaal zien we gebieden waar werken, mooi en ruim wonen, en recreëren aan de orde van de dag zijn, en waar tegelijkertijd natuurbeleving volop mogelijk is. Landelijke en stedelijke gebieden waar mensen ondanks de rode en grijze functies toch genietend fietsen en wandelen vanwege de natuur, de relatieve rust, de openheid van het landschap, de cultuurhistorie en de recreatieve voorzieningen.

De natuur **buiten** de EHS wordt daarmee vele malen belangrijker dan tot nu toe het geval is geweest. Het onderscheid tussen ‘echte natuur’ in de EHS en agrarisch landschap is vooral een onderscheid van beleidsmakers en wetenschappelijk deskundigen. In de beleving van mensen hangen beide onlosmakelijk met elkaar samen. Landbouw hoort daar echt bij. In het landelijk gebied kunnen natuur en landbouw goed naast elkaar bestaan. Zogenaamde ‘varkensflats’ horen misschien meer op een industrieterrein thuis dan in het landelijk gebied waar mensen wonen en recreëren. Maar ondernemers die bereid zijn hun landbouwactiviteiten te combineren met bijvoorbeeld natuur- en landschapsbeheer, recreatie en verkoop van streekgebonden producten, zien zichzelf ingebed in hun omgeving en leveren daaraan een positieve en kwalitatief hoogwaardige bijdrage.

Kwaliteitseisen

Aan welke kwaliteitseisen de natuur en het natuurbeleven in het nieuwe beleid moeten voldoen, kan niet eenzijdig worden bepaald door politici en beleidsmakers, doch moet uitkomst zijn van maatschappelijk debat en uitwisseling tussen deskundigen, beleidsmakers, ondernemers, belangenbehartigers, autochtone en allochtone, en jonge en oudere burgers.

In essentie gaat het om een gezamenlijk vinden van antwoorden op vragen als: ‘Wat is natuur voor ons?’ ‘Wat voor soort natuur willen en kunnen we hebben in Nederland?’ ‘En hoe willen we met die natuur leven?’ ‘Welke eisen voor ecologische kwaliteit, milieukwaliteit, ruimtelijke kwaliteit, cultuurhistorische kwaliteit, sociale kwaliteit, en economische kwaliteit kunnen en willen we stellen?’

Afhankelijk van de plek en de mogelijkheden kunnen bepaalde kwaliteitsaspecten in de beleving van gebruikers, wetenschappers, producenten, ondernemers of beleidsmakers meer of minder dominant zijn. Het gaat erom dat invulling wordt gegeven aan deze veelvoudige kwaliteitsopvatting, en dat er een gemeenschappelijk besef gaat ontstaan van het gewenste kwaliteitsniveau van onze leefomgeving. En het gaat er uiteindelijk om dat deze gemeenschappelijke en in het maatschappelijk debat gegroeide beelden van kwaliteit, het sturingskader worden voor de overheid.

3.2.2

Een vitaal en duurzaam ecosysteem

In het nieuwe natuurverhaal blijft het waarborgen van een vitaal en duurzaam ecosysteem in een land dat zeer dichtbevolkt en verstedelijkt, is van eminent belang. De spanning tussen mens en natuur zal daarom ook in het nieuwe natuurverhaal aanwezig zijn, en verstandig moeten worden gehanteerd.

De sleutelementen in een vitaal en duurzaam ecosysteem zijn biodiversiteit en het vermogen tot aanpassing. Zij vertegenwoordigen de intrinsieke veerkracht van het ecosysteem. In het EHS-beleid werd daarom gekozen voor het aankopen en inrichten van grote aaneengesloten gebieden voor natuur, gekoppeld aan stevige interventies waar het natuurdoeltypen en bedreigde soorten betrof.

Laat de natuur haar gang gaan

Nu, met het zicht op majeure klimaatveranderingen, begint er een ander mantra te klinken, dat luidt: ‘Laat de natuur haar gang gaan’. Maar niet ongeleid of ongeremd.

Begeleiding en bijsturing van de ontwikkeling van het ecosysteem wordt wel degelijk als noodzakelijk beschouwd, en kan invulling krijgen door te denken in noodzakelijke condities. Hierbij wordt er vanuit het ecosysteem geredeneerd. Welke condities of voorwaarden moeten aanwezig zijn, wil een veerkrachtig, duurzaam ecosysteem zich hier, in dit gebied of op deze plek, kunnen ontwikkelen en (met voortdurende aanpassingen) handhaven?

De condities hebben te maken met:

- De omvang en robuustheid van gebieden waar soorten kunnen leven;
- De aanwezigheid van sleutelsoorten;
- De waterhuishouding in en rondom gebieden;
- Verbindingen tussen gebieden;
- Bufferzones om gebieden heen;
- En daarmee ook mogelijkheden van gebieden om uit te dijen;
- Mogelijkheden van gebieden om te veranderen;
- De milieukwaliteit van een gebied.

Onderzoek

Denken en handelen in termen van condities moet in het nieuwe natuurverhaal worden ontdekt en gaandeweg ontwikkeld. Het Europese Natura 2000-beleid staat nog geheel in het oude denken, en voorlopig hebben we met dat beleid te rekenen. De spanning die dat zal opleveren, daarmee moeten we leren omgaan. Ondertussen is het zaak om op de verandering gericht te blijven.

We kunnen niet voorspellen wat de precieze gevolgen zijn van conditioneel denken voor de natuur in Nederland en voor de ontwikkeling van gebieden. Daar zullen we dus naar bevind van zaken naar moeten handelen. Voor een overheid die is ingericht op een *low trust* samenleving en die vertrouwd is met sturen op statische doelen, zal dit wennen zijn.

Onderzoek en ervaringskennis zullen opnieuw vormgegeven moeten worden. In plaats van soorten tellen en beschermen, moet worden ontdekt hoe bijvoorbeeld interne veerkracht en biodiversiteit samenhangen.

Denken en handelen in termen van condities vraagt aldus een omslag in denken en handelen van zowel beleidsmakers als wetenschappers, en heeft behoorlijke gevolgen voor overheidssturing en onderzoeksprogrammering.

Wetenschappers zullen bovendien veel meer rekening moeten gaan houden met de maatschappelijke bruikbaarheid van hun inzichten, en hun kennis moeten gaan delen met niet-deskundigen. Zij zullen hun (ecologische) kennis moeten gaan verbinden met de beleving van natuur in het dagelijks leven van mensen. Dat is een schitterende – ook educatieve – opgave die hen in hun eigen zoektocht alleen maar winst hoeft op te leveren.

Ecosysteemdiensten

Het concept van de ecosysteemdiensten kan hier wellicht helpen. Het is de gedachte dat de natuur ons diensten levert zoals recreatie, zuurstof, drinkwater, of voor de opvang van water zorgt. Door deze ecosysteemdiensten voor het voetlicht te brengen, is natuur geen geldverslinder of iets waar altijd nog wel een stukje af kan, maar wordt zichtbaar gemaakt welke functies van levensbelang de natuur voor ons vervult. Bovendien kan de economische waarde van deze functies worden berekend.

3.3 Maatschappelijke beweging

Een breed maatschappelijk debat

Het nieuwe natuurverhaal is een verhaal van bewoners, natuurgebruikers, ondernemers, onderzoekers, beleidsmakers en natuurbeschermers samen. Het is een verhaal dat hen samenbrengt en inspireert. Het is een verhaal dat hen opjut om zich in te zetten voor natuur die zich laat beleven.

Het maken van zo'n verhaal is geen eenmalige activiteit. Hoewel het Rijk heel goed de initiatiefnemer kan zijn, is het maken van het verhaal niet iets wat je vanuit een ministerie helemaal kunt organiseren en beheersen. Het maken van het verhaal is een doorlopend en zeer **dynamisch** proces, dat zowel ruimte biedt aan 'top-down' als aan 'bottom-up', aan zowel praten en verbeelden als aan uitproberen en vernieuwen, aan zowel uitmuntende procesbegeleiding als aan het onverwachte en ongevraagde.

Trek er minstens drie tot vijf jaar voor uit. Laat het een proces zijn dat begint met 'de stip aan de horizon', en waar vervolgens innovatieve concepten en experimenten, uitvoering, evaluatie, debat en nieuwe vergezichten elkaar afwisselen.

Het moet een proces zijn dat van verschillende partijen is, dus waar zowel ministeries als Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, provinciale landschapsorganisaties, Milieudefensie, de Universiteit van Wageningen, organisaties achter het Landschapsmanifest, lokale groeperingen, en burgers en ondernemers zich eigenaar van voelen, en bij wijze van spreken wakker van liggen als het niet goed gaat.² Dit betekent dat de organisatie van zo'n debat het beste op enige afstand van de ministeries geregeld kan worden.

De regulerende en faciliterende rol van de overheid

Het is evident dat de rol van de overheid in een brede maatschappelijke beweging anders is dan in een 'gewoon' beleidsproces. De rijksoverheid blijft niettemin een sterk bepalende partij voor het welslagen. Het Rijk kan de doorslag geven: óf het maatschappelijk breed verankerde nieuwe natuurverhaal er komt en óf het succesvol wordt.

Het Rijk speelt in het nieuwe natuurbeleid twee verschillende rollen: aan de ene kant de rol van kadersteller en regelgever, aan de andere kant de rol van facilitator.

² Voorbeelden van dergelijke processen zijn voorhanden. Tussen 1996 en 2001 hebben twee ministeries en hun bewindspersonen, de VNG, belangenorganisaties van werklozen en arbeidsongeschikten, organisaties van dak- en thuislozen en van chronisch zieken, cliëntenorganisaties van uitkeringsgerechtigden, werkgevers- en werknemersorganisaties, en vele anderen de Sociale Conferentie georganiseerd. Een brede maatschappelijke beweging die naast debat en een jaarlijkse conferentie bestond uit tal van experimenten, en het vormen van nieuwe allianties en samenwerkingsarrangementen. Een ander voorbeeld is het werk van de Commissie Dagindeling.

Om natuur (veel meer) haar gang te laten gaan en steeds meer mensen de gelegenheid te geven in de natuur te ontspannen en te recreëren, is in de toekomst méér natuur nodig. Een extra ruimtebeslag voor alleen natuur zal echter niet zonder meer mogelijk zijn, gegeven de toch al grote druk op de ruimte. Maar als we heel Nederland zien als ruimte waar natuur zich kan ontwikkelen en waar mensen van rust, groen en openheid kunnen genieten, dan krijgt ruimte ineens nieuwe en grotere mogelijkheden. Zou het niet geweldig zijn als niet alleen binnen de ESH maar ook daarbuiten – zelfs tot in de stad – natuur van hoge waarde is? En zou het niet fantastisch zijn om daar waar de bevolkings- en verstedelijkingsdruk afneemt, nieuwe sociaal-economische dragers te vinden in natuurbeleving? Ruimtelijke ordening vanuit het Rijk luistert steeds nauwer en wordt moeilijker.

Want ruimtelijke ordening is veel meer dan afstemming van visies en plannen van alle beleid met ruimtelijke consequenties. VROM-regelgeving als voorwaarde voor de realisatie van de hoge natuur- en landschapsambities en waar andere departementen zich naar zullen moeten schikken, blijft van groot belang, doch moet tegelijkertijd sober en eenvoudig zijn. Immers, te gedetailleerde regelgeving smoort elk maatschappelijk initiatief in de knop.

Het nieuwe natuurverhaal is hiermee ook een zoektocht naar een nieuwe rolinvulling van de rijksoverheid als tegenhanger van grotere maatschappelijke betrokkenheid. Want als zij regelgeving uiteindelijk niet weet te verminderen en te beperken, dan komt zijn tweede rol – die van facilitator – onmiddellijk in het geding.

In de tweede rol gaat het ten eerste om ruimte aan betrokkenheid en interventies uit de samenleving. Daarnaast gaat het om geld. Veel meer geld dan de politiek tot nu toe voor natuur over had, en een andere inzet van geld.

Waarom is er zoveel geld nodig?

De verwerving van EHS-grond is veel duurder dan voorzien. In de afgelopen jaren zijn de grondprijzen enorm gestegen, waardoor Rijk en provincies veel extra geld voor de verwerving nodig hebben. Voor de inrichting van de EHS met de kwaliteit die wordt gewenst, is nu nauwelijks geld beschikbaar. Terwijl hier de komende jaren geweldige investeringen aan de orde zijn. Datzelfde geldt voor de ruimtelijke, landschappelijke en ecologische kwaliteit buiten de EHS. De verromming van ons landschap is groot, de bedreiging van het diverse maar toch typische Hollandse cultuurlandschap is reëel, en de natuurwaarde in het landelijk gebied is onder de maat. Er zijn nationale landschappen benoemd die deels wel en deels niet binnen de EHS vallen, en waar voor beheer en ontwikkeling nauwelijks budgetten zijn. Regelingen die landschapsbeheer en -ontwikkeling betaalbaar moesten houden, zoals agrarisch natuurbeheer, landschapsbeheer of rood-voor-groen, hebben in de uitvoeringspraktijk zoveel haken en ogen of zijn zo op onjuiste veronderstellingen gebaseerd, dat ze in de afgelopen jaren helaas onvoldoende van de grond kwamen en onvoldoende baten genereerden.

We staan de komende jaren voor forse investeringen in de EHS en voor een forse inhaalslag waar het de kwaliteit van natuur buiten de

EHS betreft. De geldkwestie moet worden opgelost in het directe voordeel van natuur. Nu is natuur in feite afhankelijk van goodwill en meekoppeling. Maar een forse verbetering in de kwaliteit van natuur is niet mogelijk als dit afhankelijk is van een toevallige boer die meer hart heeft voor het landschap dan voor geld verdienen, of van een toevallige projectontwikkelaar die een deel van z'n verdiensten wel terug wil geven. Zouden er geen mogelijkheden moeten komen om de sterke positie van commerciële partijen te doorbreken, zodat geld verdiend met bijvoorbeeld woningbouw of infrastructuur niet alleen ten goede komt aan commerciële partijen, maar deels ook terugvloeit naar de samenleving via investeringen in natuur en landschap?

Is het denkbaar dat er zoiets als natuurcorporaties komen, naar analogie van woning- en boerencoöporaties? Of, in navolging van de recreatieschappen, omgevingsschappen?

Kan 'natuurondernemerschap' een nieuwe bron van financiering zijn? En kunnen we natuurbeheer goedkoper organiseren?

Het nieuwe natuurverhaal wordt dus ook een actieve zoektocht naar nieuwe en aanvullende financieringsbronnen.

Niet bij praten alleen: liefde in de praktijk

De voorgestelde interactie tussen natuurgebruikers, plattelandsbewoners, filosofen, sociologen, biologen en ecologen, ondernemers, kunstenaars, bouwmeesters en landschapsarchitecten, natuurorganisaties en beleidsmakers zal veel creativiteit en innovatieve veranderingen voortbrengen. En dat is ook broodnodig, omdat anders de geweldige ruimtelijke en financiële vraagstukken op den duur onoplosbaar zullen zijn.

Er wordt in het brede maatschappelijke debat niet alleen gepraat, maar zeker zoveel onderzocht, uitgetoet en in praktijk gebracht. Door de voortdurende interactie zullen cross-overs ontstaan die we ons nu nog niet kunnen voorstellen of die ons nu nog onrealistisch voorkomen.

Wat te denken van de herstructurering van een groot, bovenregionaal bedrijventerrein dat vervolgens tevens dienst doet als onderdeel van een ecologische verbindingzone? Of van een groepje mensen dat huizen bouwt en bewoont in de EHS, en dat in ruil daarvoor het natuurbeheer regelt?

Of wat te denken van overgangsgebieden van stad naar platteland met zeer hoge ecologische waarden én belevingswaarden? De gebieden zijn zo ontwikkeld dat ze 's avonds en in de weekenden heel veel stadsbewoners aantrekken, waardoor de vetzucht van de stadsbewoners opvallend vermindert. Of van 'wilderniservaringen' in de stad? Een soort Artis, maar dan anders.

Of is het aantrekkelijk om meer 'tijdelijke natuur' te scheppen, die wordt beheerd en onderzocht door onderzoekers en 'plaatselijke' studenten en scholieren? Of zouden we natuur kunnen laten 'leasen' door natuurondernemers?

Of stel dat we aan elke woningbouwopgave ruimtelijke en ecologische kwaliteitseisen gaan stellen, zodat elke buurt in Nederland straks een heerlijk onderdeel wordt van welke fiets- en wandelroute dan ook. We laten de projectontwikkelaar op die manier direct meebetalen aan de investeringen in landschap en natuur. We zijn dan ook meteen af van voor burgers niet te begrijpen compensatiemaatregelen die ertoe kunnen leiden dat, vanwege bebouwing weggehaalde bomen in straat

X, gecompenseerd worden in een straat drie kilometer verderop. Of stel dat we het Markermeer/IJmeer als de eerste grootschalige woonomgeving van Nederland ontwikkelen, waar wonen, leven, werken en recreëren in de natuur een prachtige en duurzame mix zijn aangegaan.

Dit zijn dan nog maar enkele verbeeldingen, afkomstig van een essay-schrijver die haar licht bij zo'n 50 mensen heeft opgestoken. Stel dat we honderden mensen laten dromen, uitwisselen en experimenteren. Wat een belofte schuilt daarin!
De belofte van een land met overal natuur die intens wordt beleefd door mensen die intens om die natuur geven.

Nature at the basis – Essay on a new nature narrative
Grotenhuis, Hannie te (Pracht Projecten)
InnovationNetwork Report No 09.2.222, Utrecht, The Netherlands,
December 2009

This essay was written at the request of InnovationNetwork by Hannie te Grotenhuis, member of 'InnovatieKring Ruimte Creëren', a group dedicated to Innovative Space Creation. The essay lays a basis for 'Towards a New Nature Narrative', an InnovationNetwork concept aimed at inspiring policymakers and practitioners to devise and implement a new nature policy.

Tranquillity, space and greenery are essential needs of life that, in the coming years, will be in ever-greater demand as our world becomes steadily more complex, hectic and pressurized. Different people will seek to fill this need in different ways, depending on their early experiences with nature and the countryside and their cultural background. The author therefore advocates a policy that provides a wide variety of natural settings which people can access and experience wherever they live, work and play. She also advocates a new approach where nature is no longer perceived as a static value imposed by ecologists and policymakers, but as a flexible, dynamic value and source of new experiences, relaxation and recreation.

Such a broad, integrated and, above all, experience-driven approach to nature can only be brought about if the new nature narrative has society-wide appeal and belongs to 'everyone'. So it must be a narrative that civilians, entrepreneurs, researchers and policymakers think up together: a narrative that unites, inspires and galvanizes people from diverse worlds right from the word go.

The author describes several trends and new developments that are prompting a new approach to nature, namely: climate change, a growing need for recreation and relaxation, population contraction and the widening gap between government and society. The current EHS (Ecological Main Structure) policy is largely focused on ecology. As such, it is one-dimensional and its instruments consist primarily of enormously detailed laws and regulations. The current nature policy, asserts the author, has a 'communication problem'. Nature has also literally become too remote from people's daily lives. The challenge is to re-unite nature and people in such a way that nature becomes both an intensely felt experience and an intensely felt responsibility. To achieve this, the author calls upon policymakers, nature advocates and scientific experts to open their worlds to the perceptions, wishes, needs, quality criteria, potential, products and organizing capabilities of 'ordinary' people. She also urges them to stop imposing technocratic and administrative templates on reality. Instead, they must give future nature users a place in the nature narrative and take their reality as the starting point. People with initiative must be given room to move the nature narrative forward. That is a tricky task, because different people have different needs that can be hard to reconcile. Policymakers must therefore offer people a prospect for the future. In the author's vision of the future, the Netherlands is one large green metropolis in 2030. A strongly urbanized society brimming with activity and life, while simultaneously characterized by an all-pervasive sense of space, tranquillity and greenery. In that country of the future, viable agriculture is organically assimilated alongside surprising and exemplary solutions for land-and water-based nature, living, working and playing, and mobility.

'Experience of nature' and 'a viable and sustainable ecosystem' are the two indispensable ingredients for a new nature narrative. Experience is the key word. The 'old' distinction between nature and countryside must make way for a unified and coherent vision where nature and the countryside jointly meet our future need to experience and enjoy nature. Viewing the EHS and the surrounding countryside as an inextricable whole opens up lots of new opportunities for creating natural transitions and developing nature in larger units. In our mind's eye, we see areas where people can work, live and play in beautiful and spacious surroundings, while simultaneously having ample opportunity to experience nature to the full. Nature outside the EHS thus becomes many more times important than it has been so far. Agriculture forms an integral part of that. Safeguarding a viable and sustainable ecosystem in a highly populated and urbanized country remains of paramount importance, and calls for careful ecosystem development and management.

The European Natura 2000 policy, says the author, is still firmly rooted in old school thinking. The focus must be on change. Policymakers and scientists must adopt radically new ways of thinking and acting. It will also have major consequences for government control mechanisms and research programming. In addition, scientists must concentrate much more on finding practical solutions for society, while also being willing to share their knowledge with non-experts. The notion that nature provides us with services such as recreation, oxygen, drinking water and water storage facilities may help to bring about this change in mind-set. By highlighting these ecosystem servi-

ces, nature is no longer seen as a money-guzzler, but as a source of vital services whose economic value can be calculated in cash terms.

Devising a new nature narrative is not a straightforward exercise. It will take at least three to five years. It must start with 'the dot on the horizon' and then evolve into a process of alternating innovative concepts, experiments, implementation, evaluation and debate, ultimately leading to new dots on new horizons.

Government plays two different roles in the new nature policy, namely as regulator and as facilitator. In its new role the government must balance its own involvement with that of a more active civil society. Too much regulation will impede its role as facilitator. And that role is all about enabling initiatives and interventions from within society itself. Another important factor is funding. Besides demanding more funding than government has ever been prepared to pay for nature, the new narrative also requires new ways of applying that funding.

High land prices have made EHS land much more expensive to buy than foreseen. Schemes aimed at keeping countryside management and development affordable, such as agricultural nature management or 'red-for-green' (building permission in exchange for new nature), have proved to be impracticable or flawed in conception. As a consequence, they failed to get off the ground and generate sufficient income.

In the coming years, substantial investments need to be made in the EHS and major efforts are required to restore the quality of nature outside the EHS. The money issue must be resolved in direct favour of nature. At present, nature depends on goodwill and piggybacking. The author wonders whether the strong position held by the commercial parties can be broken, so that the money earned on residential and infrastructure development not only benefits the commercial parties, but is partly returned to society through investments in nature and the countryside. Would it be possible, for instance, to create nature cooperatives along similar lines to housing associations and farmer cooperatives? Or in the same mode as the recreation management boards and land and water development boards? Can 'nature entrepreneurship' evolve into a new source of finance? And can we find cheaper ways of organizing nature management? Clearly, apart from everything else, the new nature narrative will also involve an active search for new and additional sources of funding.